

УДК 338.43.02:339.13

Васильчак С.В., д.е.н., професор¹©,
Циганюк А.В., к.е.н., зав. сектором стратегічного планування²
Дубина М.П., аспірантка¹

¹Львівський національний університет ветеринарної медицини
та біотехнологій імені С.З. Гжицького

²Науково-дослідний економічний інститут, м. Київ

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНФРАСТРУКТУРИ АГРАРНОГО РИНКУ

У статті наводиться теоретичне обґрунтування необхідності державного регулювання аграрного сектора економіки України, а також показано його механізм формування, розвитку та функціонування інфраструктури аграрного ринку.

Ключові слова: аграрний сектор, сільське господарство, механізм державного регулювання, ринок.

Постановка проблеми. Ефективний розвиток аграрного сектору нашої держави залежить від цілої низки факторів, вплив яких повинен бути збалансованим та скоординованим. Ситуація на світових ринках сільськогосподарської продукції щорічно змінюється в різних напрямках, і, на жаль, вітчизняні виробники та споживачі відчують ці зміни в повному обсязі. Тому головним критерієм ефективності державного регулювання є здатність відповідних державних інститутів послабити вплив негативних змін кон'юнктури, що відбуваються на світових ринках сільськогосподарської продукції.

Саме відсутність такого державного регулювання є на сьогодні суттєвою проблемою, що стримує розвиток сільського господарства в Україні. Звідси досить важливу роль у розвитку аграрного сектору повинна відігравати держава, проводячи реформи галузі й створюючи умови для ефективного виробництва сільськогосподарської продукції.

Аналіз останніх досліджень. Дослідженню ролі держави в удосконаленні форм господарювання в АПК та його інфраструктурній сфері присвячено праці російських та вітчизняних дослідників, серед яких - Л. Абалкін, І. Лукінов, В. Амбросов, П. Саблук, С. Мочерний, В. Юрчишин, М. Корецький, Г. Мостовий, О. Амосов, О. Олійник, Г. Андрусенко, М. Хорунжий.

Механізми і форми державного регулювання аграрного сектору узагальнено в наукових дослідженнях Б. Гунського, М. Дем'яненка, С. Кваші, Л. Мельника, В. Радченка, М. Сахацького, М. Янківа.

Мета статті. Метою статті є виділення факторів, які обґрунтовують необхідність державного регулювання аграрного сектору України.

© Васильчак С.В., Циганюк А.В., Дубина М.П., 2011

Виклад основного матеріалу. Аграрний сектор є найбільш важливою і життєво необхідною галуззю в структурі народногосподарського комплексу, яка забезпечує продовольчу безпеку і продовольчу незалежність нашої держави. Тому його розвиток має бути пріоритетним. Аграрний сектор України формує 16-17% валового внутрішнього продукту та близько 60% фонду споживання населення, займає друге місце серед секторів економіки у товарній структурі експорту та має позитивне торговельне сальдо. Галузь забезпечує зайнятість 4 млн. сільських жителів [6, с.3].

Однак, сьогодні його стан залишається достатньо складним та вимагає здійснення комплексних масштабних реформ, головна роль при проведенні яких має належати державі. Саме тому серед об'єктів державного регулювання особливе місце повинен займати аграрний сектор економіки, що обумовлюється наступними факторами:

- гарантуванням продовольчої безпеки країни та її мінімальна залежність від імпорту продуктів харчування;
- низькою інвестиційною привабливістю галузі, яка пов'язана зі значними ризиками, впливом природно – кліматичних умов, сезонним характером, тривалістю виробничого циклу, що і визначає потребу даного сектору в авансованих коштах;
- непостійністю цін і доходів в агропромисловому виробництві, що залежить від природних факторів і кон'юнктури ринку;
- переважанням в аграрному секторі виробництва сировини і проміжної продукції для інших галузей економіки;
- необхідністю захисту вітчизняного сільгоспвиробника від імпорту продовольчих товарів та підтримки належного рівня його конкурентоспроможності для участі у міжнародній торгівлі;
- потребою розв'язання соціальних питань села;
- вузькою спеціалізацією робочої сили та її обмеженість рамками переважно сільськогосподарської зайнятості;
- впливом сільського господарства на розвиток інших галузей економіки (сільське господарство сприяє створенню робочих місць в інших секторах економіки, підтримує розвиток сільських територій, зберігає розселення, запобігаючи, таким чином, надмірній урбанізації).

Ця група факторів пов'язана з особливостями сільського господарства як галузі та її роллю і місцем в економіці держави [7, с.197].

Сьогодні в багатьох програмних документах, які розробляються з метою активізації державного регулювання розвитку аграрного сектору економіки України, досить часто застосовується поняття “механізм державного регулювання” як при вирішенні проблем розвитку галузі взагалі, так і при розв'язанні окремих питань.

Однак чіткого визначення поняття “механізм державного регулювання” стосовно розвитку аграрного сектору економіки України сьогодні не існує. У науковій літературі ця категорія трактується по-різному. Так, механізм державного регулювання необхідно розглядати як сукупність організаційно-

економічних методів та інструментів, за допомогою яких виконуються взаємопов'язані функції для забезпечення безперервної, ефективної дії відповідної системи (держави) на підвищення функціонування економіки" [5, с.8]. Л. Дідківська та Л. Головка визначають механізм макроекономічного регулювання ринкової економіки змішаного типу як систему макроекономічних регуляторів, що складаються з таких основних елементів: ринкові регулятори; важелі державного впливу на економіку; корпоративне управління; інститут соціального партнерства [1, с.21]. М. Корецький та І. Кириленко у своїх працях підкреслюють, що зміст поняття "механізм державного регулювання економіки" можна визначити як систему засобів, важелів, методів і стимулів, за допомогою яких держава регулює економічні процеси, забезпечує реалізацію соціально-економічних і правових функцій [2, с. 255; 3, с.16].

П.Макаренко основними складовими механізму державного регулювання економіки ринкового типу визначає планування, програмування, структурну і податкову політику, регулювання цін. У той же час він наголошує, що державний механізм регулювання аграрного виробництва "включає політико-правові, організаційно-управлінські форми та засоби управління (регулювання) господарською діяльністю суб'єктів аграрної економіки" [2, с.590].

Отже, можна зробити висновок, що механізм державного регулювання аграрного сектора економіки – це спосіб дій суб'єкта регулювання, який ґрунтується на таких функціях і принципах, які б забезпечували, за допомогою форм, методів і засобів, ефективне функціонування системи державного регулювання для досягнення поставленої мети та розв'язання протиріч.

Сьогодні основні проблеми, що вимагають якнайшвидшого вирішення, стосуються, насамперед, обсягів державної підтримки сільського господарства (табл.1).

Для ефективного державного регулювання інфраструктури аграрного ринку необхідно визначити оптимальні пропорції розвитку окремих її елементів, розробити концепцію "ідеальної" моделі, яка б базувалась на сучасних світових здобутках у цій сфері, враховувала специфіку перехідного типу економіки України та особливості національної ментальності. Тобто перехід від існуючої моделі інфраструктури аграрного ринку до "ідеальної" має здійснюватись поетапно, за допомогою окремого набору методів, важелів та засобів державного регулювання на кожному з етапів.

Формування ринкової інфраструктури АПК в Україні відбувається повільними темпами. Це стосується створення та забезпечення умов для ефективного функціонування достатньої кількості товарних бірж, оптових ринків, аграрних палат, агроторгових домів, магазинів, аукціонних торгів племінною та продуктивною худобою, системи цінового моніторингу, торгово-кредитних компаній тощо.

Гальмується розвиток нової організаційно-правової структури в українському селі – сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, незважаючи на те, що офіційна політика держави направлена на підтримку обслуговуючої кооперації. Серед головних причин, що стримують розвиток

обслуговуючої кооперації на селі – недосконалість законодавства, брак коштів для заснування кооперативів, невпевненість фахівців у справі, недостатня поінформованість населення [4, с.8].

Таблиця 1

Державна підтримка сільського господарства у 2009 році, тис. грн.*

Категорії господарств	Отримано коштів за звітний рік		У тому числі			
			Для підтримки виробництва продукції рослинництва		Для розвитку тваринництва	
	За рахунок бюджетних дотацій	За рахунок ПДВ	За рахунок бюджетних дотацій	За рахунок ПДВ	За рахунок бюджетних дотацій	За рахунок ПДВ
Господарські товариства	9343,5	8775,3	198,3	1479,3	2873,5	7296,0
Приватні підприємства (включаючи фермерські)	13914,0	3644,5	4755,7	501,7	5540,9	3142,8
Виробничі кооперативи	108,0	532,0	7,0	-	100,0	532,0
Міжгосподарські та інші організації	-	1613,6	-	-	-	1613,6
Державні підприємства	303,6	342,9	251,0	9,0	15,9	333,9

*Джерело: Статистичний бюлетень. Основні економічні показники сільськогосподарських підприємств Львівської області у 2009 році.

Функціональне призначення господарського механізму полягає в тому, щоб вимоги економічних законів перевести в площину практичної діяльності людей. Господарський механізм включає організаційні форми діяльності, економічні (господарські) форми реалізації, юридично закріплені норми та принципи і методи управління. Призначення ж механізму державного регулювання полягає в забезпеченні трансформаційних процесів у структурних елементах господарського механізму таким чином, щоб максимально задовольнити запити суспільства та державні інтереси. Тому логічно згрупувати методи, інструменти та важелі державного регулювання так, щоб вони відображали структуру господарського механізму. Організаційні та управлінські методи об'єднано в одну групу тому, що це доцільно з функціональної та методологічної точок зору (рис. 1).

У світовій практиці використовується ще один засіб опосередкованого впливу держави на ринкові процеси – державні корпоративні права, які поєднують організаційно-управлінські, правові, економічні методи, інструменти та важелі. У післяприватизаційний період держава виступає одночасно як владна структура, механізм економічного регулювання, підтримки і стимулювання і як власник майна. При цьому надто важливим є баланс усіх трьох елементів,

оскільки перевага одного з них призводить до ослаблення державної влади, стримує активність агентів ринку. Використання цього засобу регулювання інфраструктури аграрного ринку дозволяє опосередковано впливати на дотримання стандартів біржової торгівлі, задіяти механізми концентрації попиту та пропозиції на сільгосппродукцію, забезпечити вільне ціноутворення [4, с.12].

Рис.1. Механізм державного регулювання інфраструктури аграрного ринку*

*Джерело: [4, с.13].

Поєднання організаційно-управлінських, правових та економічних важелів державного регулювання, застосування механізмів управління державними корпоративними правами сприяє ефективному регулюванню інфраструктури аграрного ринку, який здатний не лише впевнено впливати на

формування, розвиток та функціонування її об'єктів, але й якісно наповнювати їх товарними та фінансовими потоками.

Перспективність запропонованої концептуальної моделі інфраструктури аграрного ринку полягає в тому, що закладені до неї принципи розвивають конкуренцію всередині системи, спонукаючи її до самоудосконалення.

Висновки. До основних проблем розвитку аграрного сектора необхідно віднести низьку ефективність сільськогосподарського виробництва; недосконалість механізмів інвестиційного забезпечення; проблему деформації цінкових пропорцій; нераціональне використання та відсутність ринку землі сільськогосподарського призначення; проблему забезпеченості основними виробничими засобами; недосконалість інфраструктури та механізмів регулювання кон'юнктури аграрного ринку; деформацію структури виробництва та загострення соціальних проблем у сільській місцевості.

Причин, що зумовили такий стан справ, досить багато, але головна з них – це низька ефективність державного регулювання через відсутність стратегії розвитку галузі, послідовної державної політики щодо підтримки розвитку аграрного сектора, безсистемність і некомплексність розв'язання завдань аграрної реформи, відсутність зваженої державної політики розвитку села та механізмів її реалізації.

Література

1. Дідківська Л.І., Головка Л.С. Державне регулювання економіки: Навч. посіб. – К.: Знання-Прес, 2000. – 209 с.
2. Кириленко І.Г. Трансформація соціально-економічних перетворень у сільському господарстві України: проблеми, перспективи. – К.: ННЦ ІАЕ, 2005. – 452 с.
3. Корецький М.Х. Державне регулювання аграрної сфери у ринковій економіці: Моногр. – К.: Вид-во УАДУ, 2002. – 260 с.
4. Косенко В.В. Державне регулювання розвитку інфраструктури аграрного ринку // Автореф. дис. канд. екон. наук: 08.02.02. – Харків: НАДУ ХРІДУ, 2005. – 20с.
5. Кулик А.М. Державне регулювання економічного розвитку приватних агроформувань в Україні // Автореф. дис. канд. екон. наук: 08.02.03. – Львів: ЛНУ ім. І.Франка, 2005. – 21с.
6. Лузан Ю.Я. Напрями розвитку сільськогосподарського виробництва і соціальної сфери села/ Ю.Я. Лузан // Економіка АПК. – 2009. - №7. – С. 3–12.
7. Шульга О.А. Теоретичні основи та об'єктивна необхідність державного регулювання аграрного сектора економіки України/ О.А. Шульга // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. - №2, Т.2. – С. 195-198.

Summary

Vasylchak S.V.,¹ Tsyganiyk A.V.², Dubyna M.P.¹

**¹Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies
named after S.Z. Gzhytskij**

²Scientific and Research Economic Institute

STATE ADJUSTING OF AGRARIAN MARKET INFRASTRUCTURE

The article considers the factors that make necessity of state adjusting of agrarian sector and the mechanism of state adjusting of agrarian market infrastructure is rotined.

Key words: *agrarian sector, agriculture, mechanism of state adjusting, market.*

Стаття надійшла до редакції 06.04.2011 р.